

NODO-procedure kan opsporing bedreigen

De NODO-procedure (Nader Onderzoek DoodsOorzaak bij minderjarigen) is sinds 1 oktober 2012 van kracht. Het NODO-onderzoek, dat 48 uur mag duren, kan uitwijzen dat er aanwijzingen zijn voor een niet-natuurlijk overlijden. Het opsporingsonderzoek dat in zo'n geval nodig is, staat dan al bij voorbaat op achterstand.

Cees van Eden, MCI, docent aan de Politieacademie, School voor Hogere Politiekunde
Contact: cees.van.eden@politieacademie.nl
Cc: redactie@medischcontact.nl

Het onverklaard en onverwacht overlijden van minderjarigen zijn onderzoeken die moeilijk zijn. Sowieso is het al lastig om meteen vast te stellen of het overlijden natuurlijk of niet-natuurlijk is. Dit geldt uiteraard voor politieambtenaren, maar vaak ook voor een forensisch arts. De NODO-procedure is bedoeld om de doodsoorzaak van het kind te achterhalen. Een onafhankelijk niet-justitieel onderzoek. De politie speelt daarin dus geen rol. Mocht tijdens het NODO-onderzoek blijken dat er aanwijzingen zijn voor een niet-natuurlijk overlijden, dan wordt de officier van justitie daarvan in kennis gesteld. Die bepaalt dan of er een opsporingsonderzoek zal starten. Dit klinkt logisch. Maar zo simpel is het niet.

Opsporing

Uit artikel 3 van de Politiewet 2013 blijkt dat, naast hulpverlening, het de taak van de politie is om strafbare feiten op te sporen (daadwerkelijke handhaving van de rechtorde conform de geldende rechtsregels). Opsporingsonderzoeken worden wel in categorieën geïnclassificeerd. Als het strafbare feit, als daar al sprake van is, niet bekend is en de eventuele dader(s) ook niet, zijn volgens de classificaties die onderzoeken in te delen in de categorie 'zoekzaken'. Het onverklaard en onverwacht overlijden van kinderen valt in die categorie. Immers, is er wel sprake van een strafbaar feit en zo ja, wie is daar dan debet aan? Zoekzaken zijn het lastigst te onderzoeken.

Naast hulpverlening is de snelle start van het opsporingsonderzoek van het grootste belang om de kans op informatieverlies zo klein mogelijk te maken. Hiervoor zijn drie redenen. Ten eerste het voorkomen van verstoring van het sporenbeeld en veiligstellen van sporen op de plaats delict. Ten tweede het horen van personen die op de plaats delict aanwezig zijn om snel 'verse' informatie te vergaren en ten derde het sneller verder kunnen reageren met de verkregen informatie. Een snelle reactie van de politie verdubbelt de kans op opsporing van een onbekende dader.

Het merendeel van de 'onverklaarbare' sterfgevallen bij kinderen vindt thuis of op straat plaats. De praktijk leert dat in dergelijke gevallen de ambulance meestal als eerste ter plaatse komt en daarna de politie. De politie zal, naast hulpverlening, zo snel mogelijk overgaan tot het veiligstellen en -houden van de plaats van het incident: plaats delict management. Dat moet de politie om zo veel mogelijk te voorkomen dat die plaats, en de aanwezige sporen, worden verstoord. Dit is een opsporingshandeling en feitelijk de start van het opsporingsonderzoek. Er kan niet gewacht worden, omdat wachten verstrekkingen kunnen hebben voor het vervolg van dat onderzoek. De politie gaat uit van het worstcasescenario. Bij het plaats delict management hoort onder andere een toegangsbeleid tot die plek. Dat houdt in dat niemand zich zonder begeleiding van een politieambtenaar op die plaats mag begeven. Het is dus niet uit te sluiten dat door de politie al een opsporingsonderzoek is gestart als de forensisch arts, die de aanzet tot het NODO-onderzoek geeft, ter plaatse komt. De vraag rijst dan of de politie het plaats delict management opgeeft of, ten behoeve van het NODO-onderzoek, toch in stand houdt terwijl het geen opsporingshandeling (meer) is.

De NODO-procedure beschrijft de mogelijkheid voor de forensisch arts om de plaats van het incident te onderzoeken. Als de plaats van het incident gemanaged wordt en gehandhaafd blijft tijdens een ingesteld NODO-onderzoek, zal het toegangsbeleid moeten worden gewijzigd. Immers, de forensisch arts zal in verband met het niet-justitiële karakter van de NODO-procedure zonder politiebemoeienis, die plaats moeten kunnen onderzoeken.

Hulpverlening

Als de politie alleen in het kader van hulpverlening of ordehandhaving bij het incident betrokken wordt, is het daarbij óók verkrijgen van opsporingsinformatie over dat incident een zeer reële mogelijkheid. Immers, opsporingsambtenaren kunnen hun ogen en oren tijdens hulpverlening of ordehandhaving niet sluiten. Een logische vraag van een politieambtenaar aan een betrokkene is: ‘Wat is er gebeurd?’ Het antwoord kan informatie bevatten die nader onderzoek verlangt. De tijdens de hulpverlening verkregen opsporingsinformatie kan dus opvolgende opsporingsactiviteiten uitlokken, zoals het instellen van een buurtonderzoek, het verhoor van getuigen of in beslagneming. Het is echter onduidelijk of die acties wel ingezet kunnen of mogen worden als een NODO-onderzoek start. Wanneer dergelijke opsporingsactiviteiten al gestart zijn vóór de instelling van een NODO-onderzoek, moet de politie dan met opsporing stoppen?

Het overleden kind wordt overgebracht naar een NODO-centrum om daar aan een nader onderzoek te worden onderworpen. Artikel 76 van de Wet op de Lijkbezorging zegt, onder meer, ‘wanneer tekenen of aanduidingen van een niet-natuurlijke dood aanwezig zijn of wanneer in verband met andere omstandigheden een niet-natuurlijke dood niet uitgesloten geacht kan worden, mag het lijk niet worden vervoerd dan met verlof van de officier van justitie of een van zijn hulpofficieren’. Wat als die officier of hulpofficier toch een opsporingsonderzoek noodzakelijk acht en eerst de forensische technische recherche ter plaatse vraagt om onderzoek te doen en sporen veilig te stellen?

Verbaliseringsplicht

Als het opsporingsonderzoek al gestart is, moeten opsporingsambtenaren, conform artikel 152 van het Wetboek van Strafvordering, ten spoedigste proces-verbaal opmaken van het door hen opgespoorde strafbare feit of van hetgeen door hen tot opsporing is verricht of bevonden. Eerder zagen we dat het niet uit te sluiten is dat het opsporingsonderzoek al gaande is in de vorm van plaats delict management of het horen van getuigen. Normaliter worden van deze opsporingshandelingen processen-verbaal opgemaakt. Deze verslaglegging is ook een opsporingsactiviteit. De vraag is of aan de plicht tot verbalisering niet hoeft te worden voldaan wanneer een opsporingsonderzoek wordt ‘gestaakt’.

In artikel 10a lid 3 van de Wet op de lijkbezorging staat onder meer dat betrokken hulpverleners terstond die informatie aan de leider van het NODO-onderzoek moeten verschaffen, die hij wenselijk acht voor dat onderzoek. Bedoelt de wetgever met ‘betrokken hulpverleners’ ook de politie? Zo ja, kan die te verstrekken informatie ook opsporingsinformatie zijn? Als de politie niet mag of kan opsporen, zal ook niet geverbaliseerd worden en kan überhaupt geen informatie verstrekt worden.

Het is een vraag of, parallel aan een ingesteld NODO-onderzoek en in overleg met de officier van justitie, een ‘voorbereidend’ of ‘verkennend’ onderzoek gestart kan worden in de vorm van buurtonderzoek, voorwerprecherche of getuigenverhoor. Om het NODO-onderzoek niet te beïnvloeden en de indruk van de beschuldigende vinger naar nabestaanden door de politie te voorkomen, zou besloten kunnen worden om direct betrokkenen zoals ouders en andere familieleden niet te horen. Onderzoek op de plaats van het incident zou gezamenlijk door een forensisch arts en een forensisch technisch rechercheur kunnen plaats vinden.

Toch opsporing

Tijdens de NODO-procedure kan uit het medische onderzoek door het NODO-team blijken dat er toch sprake is van een niet-natuurlijk overlijden van de minderjarige. Het NODO-team dient dan de officier van justitie in kennis te stellen, waarna het opsporingsonderzoek start. Bij voorkeur wordt het NODO-onderzoek binnen 48 uur afgerond. Dan start het opsporingsonderzoek dus met een achterstand. Dit kan belangrijke negatieve gevolgen voor de opsporing hebben zoals beïnvloeding van getuigen, verstoorde plaatsen delict en verdwenen of opgeruimde voorwerpen.

Indien uit het NODO-onderzoek het vermoeden van een niet-natuurlijke dood rijst en een opsporingsonderzoek begint, kan het nodig blijken dat informatie van de artsen wordt verkregen. Met name over het door de forensisch arts uitgevoerde onderzoek op de plaats van het incident. Wellicht heeft die arts veranderingen op die plaats aangebracht of voorwerpen meegenomen. De forensisch artsen kunnen de nabestaanden, meestal de ouders, ondervragen over de ziektegeschiedenis van het overleden kind, maar ook over de voeding, de opvoedingssituatie en de school. Het kan voor het opsporingsonderzoek ook van belang zijn dat informatie over de inhoud van de gesprekken van de forensisch arts met de nabestaanden of leraren van de school wordt verkregen. Misschien werden in die gesprekken daderwetenschappen besproken of uitgewisseld.

Gelet op het medisch beroepsgeheim van artsen en het onafhankelijke, niet-justitiële karakter van de NODO-procedure kan het verkrijgen van dergelijke informatie ten behoeve van het opsporingsonderzoek problematisch zijn.

Afspraken

Het mag duidelijk zijn dat de invoering van de NODO-procedure mogelijk nadelige gevolgen heeft voor de opsporingspraktijk. De politie heeft hier (nog) geen protocol over. En bij forensisch artsen is er ook onduidelijkheid over de rol van de politie. Een collega uit de noodhulp vertelde bijvoorbeeld dat hij onlangs bij een wiegendoodincident was, waar de forensisch arts tegen hem zei: 'eigenlijk zou ik jullie weg moeten sturen'. Het lijkt verstandig als politie en forensische artsen op korte termijn afspraken maken over hoe zij hun taken op elkaar afstemmen in het geval van een NODO-procedure.